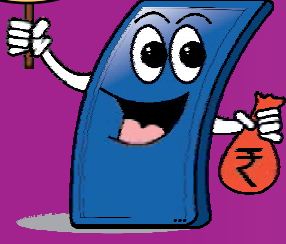
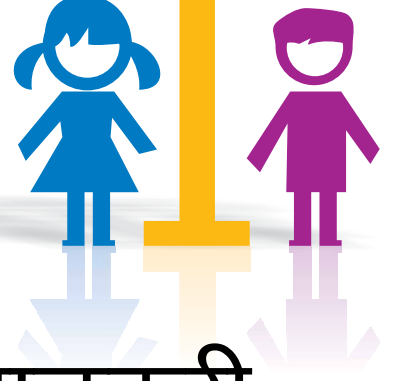

टीजी - फेम मालिका
(उद्दिष्ट गट वित्तीय जाणीव संदेश)

वित्तीय साक्षरता
समृद्धीचा मार्ग

आर्थिक साक्षरता

शाळकरी
मुलांसाठी

वित्तीय समावेशन व विकास विभाग, आरबीआय

संदेश १

गरजा विरुध्द इच्छा

संदेश २

बँकिंगचा परिचय

संदेश ३

गुंतवणूक, विमा आणि पेन्शनची प्राथमिक माहिती

संदेश ४

शैक्षणिक कर्ज

संदेश ५

वित्त क्षेत्राचे नियामक/नियंत्रक

संदेश १: गरजा विरुध्द इच्छा

खाली दिलेली चित्रे पहा

गरज

इच्छा

गरज

इच्छा

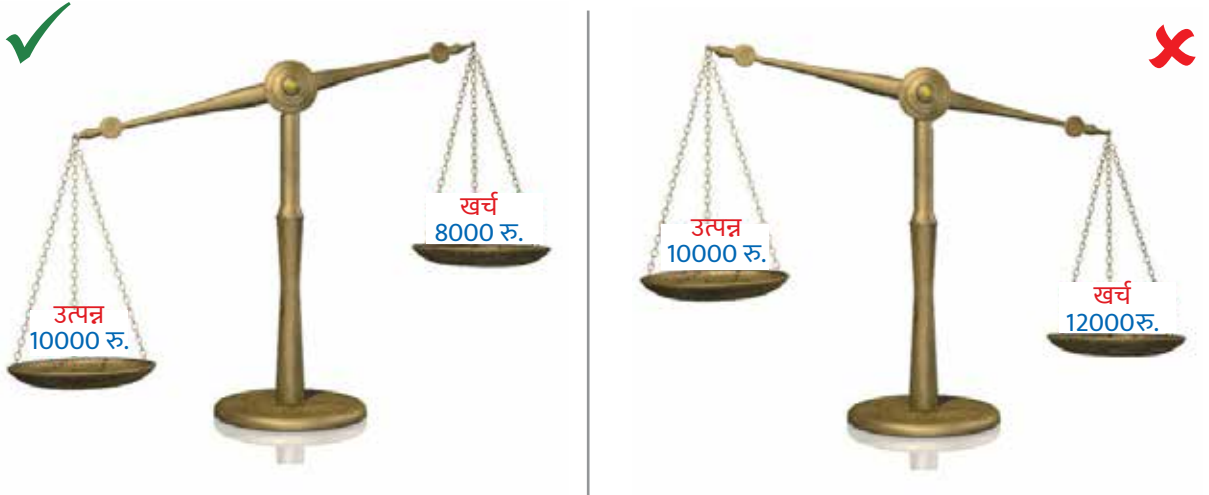

पैसा यशस्वीपणे सांभाळण्याची पहिली पायरी म्हणजे गरजा आणि इच्छा यांच्यामध्ये फरक समजण्याची आपली क्षमता होय. वर दिलेल्या चित्रांमध्ये आपण पाहत असल्यानुसार, गरजा अतिशय अनिवार्य स्वरूपाच्या असतात, तर इच्छा असायला हरकत नसते. इच्छा पुढे ढकलता येऊ शकतात आणि नंतर पूर्ण करता येतात. जेव्हा आपण गरजा ओळखायला शिकतो आणि इच्छांना पुढे ढकलण्याची सवय अंगी बाणवतो, तेव्हा आपण आपले बहुतांश आर्थिक उद्देश साध्य करू शकतो.

अर्थसंकल्प तयार करणे

अर्थसंकल्प तयार करणे म्हणजे उत्पन्न आणि खर्चाचा समतोल साधण्याची कलाच आहे, ज्यामुळे आपले खर्च नेहमी आपल्या उत्पन्नाहून कमी राहण्याची खात्री मिळते. जर अतिरिक्त पैसे शिल्लक राहिले तर ते आपल्या भविष्यातील गरजांसाठी गुंतवता येऊ शकतात.

उत्पन्न विरुध्द खर्च

कर्ज घेणे

संदेश २: बँकिंगचा परिचय

<p>बँका</p> <p>(ठेवी घेणा-या आणि कर्ज उपलब्ध करून देणा-या वित्त संस्था)</p>	<p>बचत आणि चालू खाती</p> <p>चेक बुक, निधी स्थानांतरण, डेबिट कार्ड, यूपीआय सुविधा यांसारख्या सोयीउपलब्ध करून देतात.</p>	<p>बचत खाती</p> <ul style="list-style-type: none"> यांना एकल किंवा संयुक्त पध्दतीने उघडता येऊ शकते खात्यातील शिल्लक रकमेवर नाममात्र व्याज दिले जाते. काही खात्यांसाठी किमान शिल्लक राखावी लागते. हे मालकी हक्क असलेल्या संस्था, भागीदार असलेल्या संस्था, सार्वजनिक आणि खाजगी कंपन्या, ट्रस्ट, लोकांच्या संघटना इ. प्रकारच्या व्यावसायिक संस्थांसाठी असते. खातेधारकाच्या बँक खात्यात रक्कम असे पर्यंत ठेवी आणि रक्कम काढण्याच्या संख्येवर आणि रकमेवर कोणती ही मर्यादा नसते. खात्यातील शिल्लक रकमेवर व्याज दिले जात नाही. <p>अल्पवयीन लोकांसाठी असलेली बचत खाती</p> <ul style="list-style-type: none"> कोणत्याही वयाची अल्पवयीन व्यक्ती आपल्या आईवडिलांच्या किंवा कायदेशीर नियुक्ती केलेल्या पालकांच्या मार्फत बचत खाते उघडू शकते. १० वर्षांहून जास्त वय असलेल्या अल्पवयीन मुलांना त्यांची इच्छा असल्यास, स्वतंत्रपणे बचत खाते उघडण्याची आणि ते हाताळण्याची परवानगी दिली जाते. सज्ञान झाल्यावर अल्पवयीन व्यक्तीने आपल्या खात्यातील शिल्लक रकमेची पुष्टी दिली पाहिजे आणि जर खात्याचे चालन आईवडिल किंवा कायदेशीर पालकाकडून होत असल्यास खाते उघडण्याच्या नवीन सूचना आणि अज्ञान व्यक्तीची नमुना स्वाक्षरी मिळवणे आवश्यक आहे आणि तिची सर्व कार्यात्मक उद्देशांसाठी नोंद ठेवणे आवश्यक आहे
	<p>ठेवी</p>	<p>आवर्ती ठेवी</p> <ul style="list-style-type: none"> आवर्त ठेवी आरडीएस नावाने प्रसिध्द आहेत. दर महिन्याला एका विशिष्ट कालावधीसाठी एखादी सुनिश्चित रक्कम स्वीकारली जाते आणि कालावधीच्या अखेरीस व्याजासोबत एकूण रकमेचा परतावा केला जातो. ठेवी ६ ते १२० महिन्यांच्या अवधीसाठी सुरु करता येऊ शकतात. ज्या लोकांकडे बचतीसाठी मोठी रक्कम नसते, पण ते दर महिना लहानशी रक्कम बचत करण्यासाठी तयार असतात अशा लोकांसाठी ही ठेव योग्य आहे. रक्कम काढण्यास अनुमती नसते. परंतू बँक कदाचित परिपक्वता कालावधीआधी खाते बंद करण्याची परवानगी देऊ शकते. <p>मुदत ठेवी</p> <ul style="list-style-type: none"> ७ दिवस ते १० वर्षांच्या विशिष्ट कालावधीसाठी या ठेवता येऊ शकतात. व्याजदर रक्कम आणि ठेवीच्या कालावधीवर अवलंबून असतो. व्याज कालावधीच्या अखेरीस एकत्रितपणे दिले जाते, परंतू ठराविक अंतराने व्याज मिळवण्याचे देखील पर्याय उपलब्ध आहेत. ठेवी वेळे आधी काढता येऊ शकतात, त्यासाठी खातेदाराने त्याची निवड करणे आवश्यक आहे.
	<p>कर्ज</p>	<p>व्यक्तीगत कर्ज</p> <ul style="list-style-type: none"> ही कर्जे कोणत्याही उद्देशासाठी वापरता येऊ शकतात. सर्वसाधारणपणे वैद्यकीय खर्च, लग्नाचा खर्च इ.सारख्या अत्यावश्यक गरजांसाठी ती घेतली जातात. अशा कर्जांचा व्याज दर जास्त असतो. <p>वाहन कर्ज</p> <ul style="list-style-type: none"> ही कर्जे वाहनाच्या खरेदीसाठी उपलब्ध करून दिली जातात. वाहन बँकेकडे तारण म्हणून ठेवले जाते आणि परतफेडीस विलंब झाल्यास बँक वाहन ताब्यात घेऊ शकते. <p>गृह कर्ज</p> <p>प्रत्येकालाच आपले स्वतःचे घर असावे अशी इच्छा असते, पण त्यासाठी मोठ्या रकमेची आवश्यकता असते, जी लोकांना परवडत नाही. ही दरी भरून काढण्यासाठी बँका गृह कर्ज देतात.</p> <p>शैक्षणिक कर्ज</p> <ul style="list-style-type: none"> बँका उच्च शिक्षण घेऊ इच्छिणा-या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक कर्ज देतात. एकदा विद्यार्थ्यांनी त्याचा अभ्यासक्रम पूर्ण करून पैसे कमावण्यास सुरुवात केली की तो/ती त्याची परतफेड करू शकतो/शकते. <p>कृषी कर्ज</p> <ul style="list-style-type: none"> शेतक-यांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी बँका विविध प्रकारची कर्जे देतात. शेतकरी बियाणे, कीटकनाशके, ट्रॅक्टर आणि कृषीसाठी लागणारी इतर साधने या कर्जांच्या मदतीने खरेदी करू शकतात.

संदेश ३: गुंतवणूक, विमा आणि पेन्शनची प्राथमिक माहिती

गुंतवणूक म्हणजे एखादे झाड लावण्यासारखे असते. जर नियमित देखरेख केली आणि विकासासाठी पुरेसा वेळ दिला की आपल्याला चांगल्या परिणामांची अपेक्षा करता येऊ शकते.

पारंपारिकरित्या गुंतवणूकदार सोने, जमीन आणि रिअल इस्टेटमध्ये गुंतवणूक करणे पसंत करतात. सद्यस्थितीत अनेक गुंतवणूकदार स्टॉक आणि म्युच्युअल फंडासारख्या आर्थिक मालमत्तांची निवड करू लागले आहेत.

स्टॉक आणि म्युच्युअल फंड

शेअर्स(भागभांडवल)/स्टॉक्स- हे कंपनीमधल्या व्याजावरील मालकी प्रतिबिंबित करतात. शेअर्स किंवा भागभांडवल गुंतवणूकदारासोबत शेअरधारकाला अधिकार देतात, ज्यात गुंतवणूकदार अॅन्युअल जनरल मिटिंगमध्ये सहभागी होऊन मतदान करू शकतात. ही उत्पादने कंपनीद्वारे तिच्या कार्यामधून मिळवल्या गेलेल्या नफ्याच्या आधारावर परतावा कमवून देतात. कंपनीच्या व्यवसायातल्या नफ्याच्या आधारावर हा परतावा कमी जास्त होऊ शकतो. ही उत्पादने अनेक लाभ देऊ शकतात, परंतु गुंतवणूकदाराने गुंतवणूकीआधी कंपनीचा व्यवसाय नीट समजून घेणे आवश्यक आहे. व्यक्ती दीर्घकालीन गुंतवणूक नियोजन असण्याच्या स्थितीत या साधनांमध्ये गुंतवणूकीचा निर्णय घेऊ शकते.

गुंतवणूक म्हणजे मालमत्ता किंवा मालमतेच्या समुहामध्ये भविष्यात उत्पन्न मिळवण्याच्या किंवा मूल्यामध्ये वाढ मिळवण्याच्या अपेक्षेने केलेले स्रोताचे निर्धारण होय. उदा. लोक जमीनीत, व्यवसाय संस्था इ.मध्ये गुंतवणूक करतात. मोठ्या संख्येत लोक स्टॉक मार्केटमध्ये म्युच्युअल फंडामार्फत किंवा स्टॉकमध्ये थेट व्यापार करण्यामार्फत गुंतवणूक करत आहेत.

म्युच्युअल फंड म्हणजे गुंतवणूकदारांना युनिट्सचे वितरण करण्यामार्फत आणि ऑफर दस्तऐवजामध्ये दिलेल्या उद्देशांसोबत सिक्युरिटीजमध्ये रक्कम गुंतवण्यासाठी स्रोतांना आकर्षित करण्याची यंत्रणा आहे. सिक्युरिटीजमध्ये केलेली गुंतवणूक अनेक उद्योग आणि क्षेत्रांपर्यंत प्रसारित होते आणि अशाप्रकारे जोखीम कमी होते. वैविध्यामुळे एकंदरीत जोखीम कमी होते कारण सर्व स्टॉक्स कदाचित एकाच वेळी एकाच प्रमाणात एकाच दिशेने मार्गक्रमण करणार नाहीत. म्युच्युअल फंड गुंतवणूकदारांना त्यांच्याद्वारे गुंतवणूक केल्या गेलेल्या रकमेनुसार युनिट्सचे वितरण करते. म्युच्युअल फंडाच्या गुंतवणूकदारांना युनिट धारक असे म्हणतात.

म्युच्युअल फंड सर्वसाधारणपणे विविध योजनांसोबत येतात, जोडीला विविध गुंतवणूक उद्दिष्टे असतात. ज्यांचा वेळोवेळी परिचय करून दिला जातो. म्युच्युअल फंडासाठी सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (सेबी)मध्ये नोंदणी करावी लागते, ही संस्था सिक्युरिटी बाजारपेठेवर तिच्या द्वारे जनतेकडून निधी एकत्रित करण्याआधी नियंत्रण ठेवते

विकास/इक्विटी दृष्टिकोनातील योजना

विकास फंडांचा उद्देश म्हणजे मध्यम ते दीर्घकालीन कालावधीसाठी भांडवलात वाढ उपलब्ध करून देणे होय. अशा योजना साधारणपणे त्यांच्या भांडवलाचा मोठा भाग इक्विटीजमध्ये गुंतवतात. अशा फंडांमध्ये तुलनेने जास्त जोखीम असते.

उत्पन्न/देव्याच्या दृष्टिकोनातील योजना

उत्पन्न फंडांचा उद्देश गुंतवणूकदारांना नियमित आणि स्थिर उत्पन्न उपलब्ध करून देणे असा असतो. अशा योजना सर्वसाधारणपणे स्थिर उत्पन्न सिक्युरिटीजमध्ये गुंतवणूक करतात उदा. बॉन्ड्स, कॉर्पोरेट डिबेंचर्स, शासकीय सिक्युरिटीज आणि मनी मार्केट साधने. असे फंड इक्विटी योजनांच्या तुलनेत कमी जोखीमीचे असतात.

भारताच्या दोन आघाडीच्या स्टॉक एक्सचेंजमार्फत म्हणजेच नॅशनल स्टॉक एक्सचेंज आणि बॉंबे स्टॉक एक्सचेंजमार्फत ५०००हून अधिक कंपन्यांचे स्टॉक्स गुंतवणूकीसाठी उपलब्ध आहेत. स्टॉकची सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडियासोबत नोंदणी केलेल्या ब्रोकर्समार्फत खरेदी करता येऊ शकते.

विम्याचा परिचय

विमा म्हणजे एक व्यवस्था आहे, जिच्यायोगे व्यक्ती विशिष्ट घटना घडण्याच्या स्थितीत उत्पन्न मिळवणे कायम ठेवू शकते उदा. आपत्ती, आजार, अपघात, मृत्यू किंवा वृद्धावस्था, या स्थितींमुळे व्यक्तीची आपला चरितार्थ कमावण्याची क्षमता कमी होऊ शकते.

सर्वश्रुतपणे विमा व्यवसायाला जीवन विमा आणि सर्वसामान्य विमा अशा दोन प्रकारांमध्ये विभागले जाते. जीवन विमा पॉलिसीला संरक्षणाच्या लाभदायक पॉलिसी असे म्हटले जाते आणि त्यांना व्यक्तीच्या कुटुंबाला कर्त्याच्या अनपेक्षित मृत्यू होण्याच्या स्थितीत संरक्षण उपलब्ध करून देण्याचे साधन समजले जाते.

जीवन विमा पॉलिसीचे विविध प्रकार आहेत, जे बचत एकत्रित करण्यात मदत करतात आणि जीवन विम्याला दीर्घकालीन गुंतवणूकीचे सर्वश्रुत साधन बनवतात. त्यामुळे त्याच्याकडे बचत आणि गुंतवणूक विकल्पाप्रमाणेच पाहिले जाते, जो जीवनाच्या विविध टप्प्यांवर गरजा पूर्ण करतो. सर्वसाधारण विमा उद्योग समाजाला अनेक लाभ उपलब्ध करून देतो, कारण तो व्यक्ती, कुटुंबे, व्यावसायिक आणि उद्योगांना अनपेक्षित आपत्ती, त्यांच्या मालमत्तेच्या तोट्याच्या स्थितीत आर्थिक संरक्षण उपलब्ध करून देतो

पेन्शनचा परिचय

व्यक्तीला त्याच्या निवृत्तीसाठी किती पैशांची आवश्यकता असते हे जाणून घेणे महत्वाचे असते, कारण ती व्यक्तीगत स्थितीनुसार बदलू शकते. जीवनाच्या अपेक्षा, मंदी आणि निवृत्तीचे वय हे काही महत्वाचे घटक आहेत ज्यांना निवृत्तीच्या गरजांचे गणन करताना विचाराधीन ठेवणे आवश्यक आहे.

मंदी किंवा महागाईमुळे ग्राहकोपयोगी उत्पादने आणि सेवांची किंमत वाढते आहे. याचा व्यक्तीच्या निवृत्तीच्या गरजांवर दोन प्रकारे परिणाम होतो. पहिले म्हणजे उत्पादनांची किंमत वाढते ज्याचा अर्थ त्या खरेदी करणे आता महाग होऊ शकते. दुसरे म्हणजे महागाईमुळे निवृत्तीच्या बचतीचे मूल्य कमी होते. या दोन्ही घटकांचा निवृत्तीसाठी निधी उभारताना विचार करणे आवश्यक आहे.

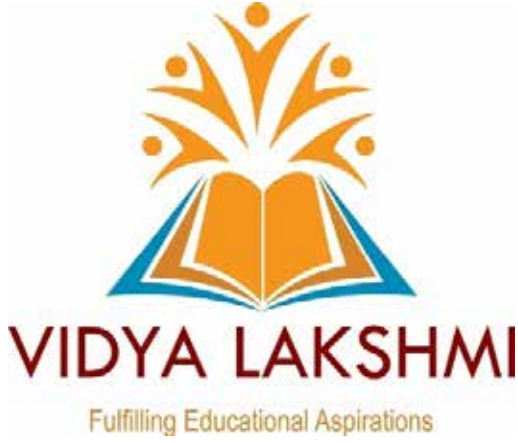

नॅशनल पेन्शन योजना (एनपीएस)

नॅशनल पेन्शन योजना ही भारत शासनाने जारी केलेली एक पेन्शन योजना आहे, ज्यामुळे वृद्धापकाळात जेव्हा लोकांना नियमित उत्पन्नाचा स्रोत उपलब्ध नसतो तेव्हा आर्थिक सुरक्षा आणि स्थिरता दिली जाते. ही १८ ते ६० वयोगटातील सर्व भारतीय नागरिकांसाठी स्वैच्छिक तत्वावर उपलब्ध आहे. व्यक्ती एनपीएसला सबस्क्राइब करू शकते, ज्यामुळे ती बचत करू शकते आणि कामाच्या काळात पध्दतशीरपणे गुंतवणूक करू शकते. दर वर्षी किमान ५०० रु.ची गुंतवणूक करण्याची योजनेत प्रवेश मिळवण्यासाठी आवश्यकता असते. जेव्हा व्यक्ती सर्वसाधारण ६०व्या वर्षी निवृत्त होते, तेव्हा तिला अंशतः रक्कम मिळते आणि उरलेली रक्कम मासिक तत्वावर काढता येऊ शकते. एनपीएसमध्ये विशिष्ट मर्यादित रक्कम करमुक्त करता येऊ शकते.

संदेश ४: शैक्षणिक कर्ज

दरवर्षी शैक्षणिक कर्जाच्या पर्यायांची माहिती प्रसिध्दी होत आहे. अधिकाधिक विद्यार्थी शैक्षणिक कर्जाच्या माध्यमाने महागड्या शिक्षणाच्या कर्जासाठी पैसे उभारण्याच्या विकल्पाचा ठाव घेत आहेत. शैक्षणिक कर्जाची वाढती मागणी लक्षात घेऊन नवीन पोर्टलचा शैक्षणिक कर्जाची केवळ माहिती देण्यासाठीच नव्हे तर अनेक बँकांमध्ये आवेदन/अर्ज देण्याच्या प्रक्रियेसाठी सिंगल विंडो म्हणून परिचय करून दिला गेला आहे.

www.vidyalakshmi.co.in

1ला टप्पा	नोंदणी
2रा टप्पा	फॉर्म भरणे
3रा टप्पा	एकापेक्षा जास्त बँकांमध्ये आवेदन/अर्ज देणे

विद्यालक्ष्मी (<https://www.vidyalakshmi.co.in>) हे वेबवर आधारित पोर्टल शैक्षणिक कर्जाची आवश्यकता असलेल्या विद्यार्थ्यांच्या लाभासाठी विकसीत करण्यात आले आहे. हा एक सिंगल विंडो इलेक्ट्रॉनिक मंच आहे जो विविध बँकांमध्ये उपलब्ध असलेल्या शैक्षणिक कर्ज योजनांची सर्व माहिती उपलब्ध करून देतो. विद्यार्थी अर्ज देऊ शकतात, त्यांच्या शैक्षणिक कर्जाच्या आवेदनाच्या स्थितीला पोर्टलला अॅक्सेस करण्यामार्फत कधीही, कुठूनही पाहू शकतात आणि तिचा मागोवा घेऊ शकतात.

एक लाखाहून जास्त विद्यार्थ्यांनी आधीच या पोर्टलचा लाभ घेतला आहे, या ठिकाणी ४०पेक्षा जास्त बँका नोंदवण्यात आल्या असून त्या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक कर्जाची सुविधा उपलब्ध करून देतात.

शैक्षणिक कर्जावर महत्वाच्या टीपा:

आयबीएद्वारे तयार केल्या गेलेल्या मॉडेल शैक्षणिक कर्ज योजना २०१५ नुसार शैक्षणिक कर्जाची कमाल रक्कम भारतातील उच्च शिक्षणासाठी १० लाख तर परदेशातील शिक्षणासाठी २० लाख असू शकते.

४ लाखापर्यंत शैक्षणिक कर्ज मिळवण्यासाठी कोणत्याही मार्जिन/तारणाची आवश्यकता नसते.

कर्जाची परतफेड सर्व प्रकारच्या कर्ज श्रेणींसाठी १५ वर्षांच्या एकसमान मासिक हप्त्यांमध्ये केली जाते.

१ वर्षांच्या विलंबन काळासोबत अभ्यासक्रमाच्या समाप्तीनंतर परतफेडीची सुरुवात होते.

संदेश ५: आर्थिक क्षेत्र नियामक/नियंत्रक

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (आरबीआय)

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया हे सर्वोच्च आर्थिक प्राधिकरण आणि देशाची केंद्रीय बँक आहे. तिची स्थापना १ एप्रिल १९३५ साली रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया अधिनियम १९३४च्या तरतुदीनुसार करण्यात आली होती. आरबीआयचे निदेशन आणि संचालन आरबीआयच्या गव्हर्नरांच्या अध्यक्षतेखाली संचालक मंडळावर स्वाधीन आहे. केंद्रीय मंडळाला दिल्ली, कलकत्ता, चेन्नई आणि मुंबई येथील चार स्थानिक बोर्डोमार्फत समर्थन दिले जाते.

रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाची भूमिका

चलनाचे वितरण: स्वच्छ आणि खऱ्या नोटांच्या पुरेश्या पुरवठ्याची खात्री देण्याच्या उद्देशासोबत भारत सरकारसोबत आरबीआय देशाच्या चलनाचे डिझाइन, उत्पादन आणि एकंदरीत व्यवस्थापन करण्यासाठी जबाबदार असते.

शासनाची बँक: रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया ही केंद्र शासनाची बँक आहे आणि ती तिच्यासोबत करार केलेल्या राज्य शासनांची बँक म्हणून देखील कार्य करते.

बँकांची बँक: बँकांची बँक असल्यामुळे आरबीआय बँकेच्या अंतर्गत अनिवार्यता पूर्ण करण्यावर आणि त्यांना निपटवण्यावर भर देते, बँकांना निधी स्थानांतरणाचे सक्षम साधन उपलब्ध करून देते, कायदेशीर राखीव आवश्यकतांसाठी बँकांची खाती राखते आणि अखेरच्या स्त्रोताची अग्रणी म्हणून भूमिका बजावते.

मुद्रा धोरण प्राधिकरण: किंमती स्थिरता दीर्घकालीन विकासाची आवश्यक पूर्व अट आहे. मुद्रा धोरणाचा प्राथमिक उद्देश म्हणजे विकासाच्या उद्देशाच्या हेतूने किंमतीतील स्थैर्य राखणे.

विकासात्मक भूमिका: अर्थकारणाच्या उत्पादनक्षम क्षेत्रांमधल्या क्रेडिट उपलब्धतेची खात्री देणे, देशाच्या आर्थिक संरचनेचा पाया उभारण्यासाठी रचना केलेल्या संस्थांची स्थापना करणे, परवडतील अशा आर्थिक सेवांची हाताळणी विस्तिर्ण करणे आणि आर्थिक साक्षरतेला प्रोत्साहन देण्याची खात्री करून देणे हे आरबीआयचे उद्देश आहेत.

बँक नियामक आणि पर्यवेक्षक: बँकिंग यंत्रणेची नियामक आणि पर्यवेक्षक म्हणून रिझर्व्ह बँक ठेवीदारांच्या हिताचे संरक्षण करते, पध्दतशीर विकासाच्या रुपरेषेची खात्री करून देते, ग्राहकाच्या हिताचे बँकिंग व्यवहार करते आणि निवारणात्मक व सुधारात्मक उपाययोजनांच्या मार्फत एकूण आर्थिक स्थैर्य राखते.

परतावा आणि निपटारा यंत्रणेची नियामक: आरबीआय देशाच्या सुरक्षित, संरक्षक, सक्षम, सबळ, हाताळता येण्यायोग्य आणि अधिकृत परतावा यंत्रणेच्या विकासावर आणि कार्यावर भर देते.

आर्थिक स्थैर्य राखणे: आरबीआय आर्थिक यंत्रणेच्या निरंतर देखरेखीमार्फत आर्थिक स्थैर्य टिकवते.

इतर आर्थिक नियामक संस्था

सेबी (सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया):

सेबीची स्थापना १९८८मध्ये व्यवस्थापकीय संस्थेच्या स्वरूपात झाली. १२ एप्रिल १९९२मध्ये सेबी अधिनियम १९९२च्या तरतुदींच्या अन्वये सेबीला स्वायत्त कायदेशीर संस्थेचा दर्जा मिळाला. सेबीची रचना सिक्युरिटी बाजारपेठेतील गुंतवणूकदारांच्या हिताचे रक्षण करण्याच्या प्रमुख अनिवार्यातिसोबत करण्यात आली आहे. सिक्युरिटी बाजारपेठेच्या विकास आणि नियमनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी देखील ती वचनबद्ध आहे. सेबीचे मुख्यालय मुंबई येथे आहे.

आयआरडीएआय (इन्डियन रेग्युलेटरी अँड डेव्हलपमेंट अँथॉरिटी ऑफ इंडिया):

एक कायदेशीर संस्था आहे जी भारतातील विमा क्षेत्राचे नियमन आणि विकास करण्यासाठी समर्पित आहे. तिची स्थापना आयआरडीएआय अधिनियम १९९९च्या तरतुदींच्या अन्वये करण्यात आली. तिचे मुख्यालय हैद्राबाद येथे आहे.

इतर वित्त क्षेत्र नियामक संस्था

भारतातील आर्थिक यंत्रणेचे नियमन विमा, भांडवल बाजारपेठ आणि पेन्शन फंडाच्या क्षेत्रातील स्वतंत्र नियामकांद्वारे केले जाते.

पीएफआरडीए (पेन्शन फंड रेग्युलेटरी अँड डेव्हलपमेंट अँथॉरिटी):

या संस्थेची स्थापना भारत सरकारमार्फत २३ ऑगस्ट २००३मध्ये करण्यात आली. शासनाने दिनांक १० ऑक्टोबर २००३ रोजी दिलेल्या कार्यकारी आदेशामार्फत पीएफआरडीएला पेन्शन क्षेत्राची नियामक म्हणून भूमिका बजावण्यासाठी नियुक्त केले. भारताच्या पेन्शन क्षेत्राच्या विकासाला आणि नियमनाला पीएफआरडीए समर्पित आहे. पीएफआरडीए अधिनियम २०१३ च्या तरतुदींच्या अन्वये पीएफआरडीएला कायदेशीर अस्तित्व मिळाले. यांचे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे आहे.

उद्दिष्ट विशिष्ट वित्तीय साक्षरता साहित्य

श्री दीपक मोहंती, कार्यकारी संचालक, भारतीय रिझर्व बँक, ह्यांच्या अध्यक्षतेखालील, वित्तीय समावेशनावरील मध्यम-काल मार्गावरील समितीने केलेली एक शिफारस पुढील प्रमाणे होती. “सर्वांसाठी योग्य असलेले मत असा दृष्टीकोन, वित्तीय समायोजनासाठी ठेवणे कदाचित आदर्श ठरू शकणार नाही. कारण, निरनिराळ्या उद्दिष्ट गटांसाठी, वित्तीय शिक्षणाचे प्रकार वेगवेगळे आहेत. ह्यामुळेच वित्तीय शिक्षण साहित्य, निरनिराळ्या उद्दिष्ट गटांसाठी नेमकेपणाने घेतले गेले पाहिजे.”

आरबीआयच्या वित्तीय समावेशन व विकास विभाग (विसविवि)ने पाच निरनिराळ्या उद्दिष्ट गटांसाठी, म्हणजे, शेतकरी, छोटे उद्योजक, शाळेतील मुले, एसएचजी आणि ज्येष्ठ नागरिक - यांच्यासाठी नेमके साहित्य तयार केले आहे. वित्तीय साक्षरतेसाठी खास मजकूर असलेल्या पाच पुस्तकांच्या मालिकेमधील हे एक पुस्तक आहे.

अस्वीकृती

वाचकाला वित्तीयदृष्ट्या साक्षर करावयाच्या प्रामाणिक हेतूने, हे पुस्तक, वाचन व शैक्षणिक साहित्य म्हणून सादर करण्यात आले आहे. एखाद्या विशिष्ट वित्तीय उत्पादन/आणि/किंवा सेवा संबंधाने निर्णय घेण्यासाठी वाचकाला प्रवृत्त करण्यासाठी नाही.

स्वामित्वहक्क

प्रथम आवृत्ती : एप्रिल, 2018

मूळ स्रोताचा उल्लेख केला गेला असल्यास ह्याचे पुनर्निर्माण करण्यास परवानगी आहे.

लेखन व प्रसिध्दी

वित्तीय समावेशन व विकास विभाग

भारतीय रिझर्व बँक

10 वा मजला, केंद्रीय कार्यालय बिल्डिंग,

शहिद भगत सिंग मार्ग, फोर्ट, मुंबई

आभार

डिझाईन : कौशिक रामचंद्रन्

वित्तीय समावेशन व विकास विभाग
भारतीय रिझर्व बैंक
10 वा मजला, केंद्रीय कार्यालय बिल्डिंग,
मुंबई, 400001, भारत